

بازتاب

دو تکمله بر دو مقاله

پیش از این دو مقاله در فصلنامه سفینه منتشر شده بود با عناوین: «نگاهی به نهایت التحصیل» نوشته استاد محقق سید احمد حسینی اشکوری (سفینه، شماره ۲، ص ۱۵۹-۱۶۸)، و «نگاهی به کتاب جوامع الکلام» نوشته آقایان ابوالفضل والازاده و ابوالفضل حافظیان (سفینه، شماره ۳، ص ۱۱۶-۱۳۲). در این دو مقاله، نکاتی مهم در جهت شناسایی این دو کتاب بیان شده است، که سعی نویسندگان محقق مشکور باد.

اما اخیراً با انتشار دفتر دوم مجموعه گفتارهای «نسخه پژوهی» (تهران: کتابخانه مجلس، ۱۳۸۴) رساله‌ای تحت عنوان «دفتر ثبت کتابخانه محدث ارموی» در ضمن این مجموعه انتشار یافته، که نکاتی از زبان استاد محقق فقیه مرحوم سید جلال الدین محدث ارموی در مورد دو کتاب یاد شده دربر دارد. مرحوم محدث در ضمن گزارش و توصیف کتابهای کتابخانه خود در سال ۱۳۲۷ هجری شمسی می‌نویسد:

«نهایة التحصیل فی شرح مسائل التفصیل، تألیف شیخ یوسف بن علی بحرانی که به خط مؤلف می‌باشد و خط شیخ حرّ عاملی را نیز واجد است. و این سه جلد، از نفائس کتب دنیا و ذخائر روزگار به شمار می‌رود و در حراج از مکتبه محدث نوری به هزار و ششصد و پنجاه تومان برداشته‌ام، لکن از این قدر میلیون ارز شش بیشتر است.» (نسخه پژوهی، دفتر دوم، ص ۸۲). دقت در این عدد و این بیان - به ویژه با توجه به زمان نگارش این سطور، آن هم از چنان استادی کتاب‌شناس - اهمیت فوق‌العاده کتاب را نشان می‌دهد.

استاد فقیه محدث ارموی همچنین در مورد نسخه‌هایی از کتاب «جوامع الکلام» که تهیه کرده، می‌نویسد: «جوامع الکلام، سید میرزای جزائری رحمه الله که با زحمات زیاد، از طهران و اصفهان تهیه شده و بعضی از مجلداتش همان است که در پیش صاحب روضات بوده و خیال می‌کرده که تا آنجاست - یعنی کتاب حجّ - و حال آنکه تا دیات،

الحمدلله در این مکتبه دیده می شود. به قیمت سیصد تومان و اندی تقریباً سه جلدش، و به شصت تومان به ضمیمه ۲۰ تومان دیگر رابعش که ۴۰۰ تومان می شود تقریباً، و خطاً مجلسی و پسرش در نسخه‌ای که از اصفهان خریده‌ام نیز هست. و این نسخه نیز از نفائس است» (نسخه پژوهی، دفتر دوم، ص ۸۲).

تذکر این نکته بجاست که کتابخانه مرحوم محدث ارموی را تماماً مرکز احیای میراث اسلامی خریده و نسخه‌های یاد شده از کتاب «جوامع الکلام» اکنون در آن مرکز موجود است. امید است که این دو نکته برای پژوهشگرانی که از دو مقاله یاد شده استفاده می‌کنند، مفید افتد.

حمید سلیم گندمی

تصحیح عنوان

در شماره ۵ سفینه (ص ۶۳) عنوان جناب دکتر سید مرتضی موسوی گرمارودی، «استادیار دانشگاه آزاد اسلامی مشهد» قید شده بود که بدین وسیله - ضمن عذرخواهی - تصحیح می شود.

ایشان استادیار دانشگاه علوم پزشکی مشهد هستند و در گروه معارف اسلامی این دانشگاه به تدریس اشتغال دارند.